

Мороз В. П.,
здобувач

*Київського університету права Національної академії наук України,
керуючий партнер адвокатського об'єднання «Супрема Лекс»*

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ АРТИСТА: ВІД ЗНАКУ ДЛЯ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ ДО ПСЕВДОНІМУ ЯК САМОСТІЙНОГО ЗАСОБУ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Стаття присвячена питанням історичного розвитку та формування захисної функції такого нетрадиційного засобу індивідуалізації, як псевдонім.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, засіб індивідуалізації, традиційний засіб індивідуалізації, нетрадиційний засіб індивідуалізації, право на ім'я фізичної особи, право на псевдонім, особисте немайнове право, історичний аспект, генезис, формування, історія, розвиток.

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена об'єктивними процесами розширення сфери інтелектуальної власності та залучення до правовідносин інтелектуальної власності тих об'єктів, які традиційно охороняються іншими інститутами цивільного права.

Так, в межах сучасного цивільного обігу набувають дедалі більшого значення питання правового регулювання відносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю.

Мега статті – з'ясувати питання історичного розвитку та формування захисної функції такого нетрадиційного засобу індивідуалізації, як псевдонім.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окремою специфічною категорією об'єктів права інтелектуальної власності є засоби індивідуалізації, розвиток яких зумовлений підвищенням необхідності розрізнення суб'єктів правовідносин для полегшення вибору споживачів.

З активним розвитком засобів індивідуалізації як об'єктів права інтелектуальної власності серед них виокремлюється група об'єктів права інтелектуальної власності, які можна назвати нетрадиційними засобами індивідуалізації. До них, зокрема, належить право на ім'я фізичної особи (псевдонім).

Так, незважаючи на те, що право фізичної особи на ім'я відомо вже кілька тисячоліть та нині доволі широко відображено в цивільному законодавстві різних держав, особливості його правового регулювання досі не є остаточно дослідженими та визначеними. З розвитком права інтелектуальної власності ім'я фізичної особи окремими вченими починає розглядатися як об'єкт права інтелектуальної власності. Зокрема, такої думки дотримуються П. Кроу, І.Ю. Кожарська, Ю.В. Іськова, О.Д. Святоцький, Г.К. Кунанбаєва. Причиною цього є можливість отримання комерційної вигоди від використання імені фізичної особи та, відповідно, необхідність отримання захисту прав на таке використання.

На сьогодні низка вчених, зокрема А.О. Кодинець, вважає, що ім'я особи цілком можна віднести до об'єктів права інтелектуальної власності та засобів індивідуалізації [4, с. 27].

Специфічною особливістю цього засобу індивідуалізації є саме нетрадиційний підхід до його сприйняття та використання в цивільному обігу, зумовлений новими підходами суспільства до самовизначення, та перехід на постіндустріальний рівень розвитку.

На відміну від класичних особистих немайнових прав, право на псевдонім як нетрадиційний засіб індивідуалізації, пов'язаний із персоніфікацією фізичних осіб, має на меті отримання доходу, тобто є пов'язаним відносинами комерціалізації, що є більш характерним саме для права інтелектуальної власності, а також може виступати предметом різних угод, зокрема відчуватися за ними на користь третіх осіб (наприклад продюсера).

Ще однією особливістю правового регулювання такого нетрадиційного засобу, як псевдонім, є складність механізмів захисту прав на псевдонім, що можливе як із застосуванням правових положень, що регламентують захист як особистих немайнових прав особи, так і права інтелектуальної власності.

Так, найбільш уразливими є представники шоу-бізнесу, актори, науковці та інші відомі люди, чий славне ім'я або псевдонім стають об'єктом правопорушення.

Проблематика використання прав на ім'я (псевдонім), дійсно, є дуже актуальною, адже нині кожен другий артист стикається з необхідністю переглянути свої стосунки з продюсером та поділити не лише права на пісні, кліпи, гонорари, а й на ім'я, яке набуло розрізняльної здатності, стало відомим і використовується як самостійний продукт, маючи свою цінність.

Із метою запобігання можливих судових спорів щодо імені або псевдоніму як превентивний засіб захисту їх можна зареєструвати як знак для товарів та послуг (торгової марки) або об'єкт авторського права.

Однак, на жаль, далеко не завжди вдається врегулювати відносини щодо використання імені (псевдоніму) в межах договору, і такі відносини стають предметом судового розгляду.

Доволі ілюстративною в аспекті захисту прав на ім'я (псевдонім) як нетрадиційний засіб індивідуалізації є цивільна справа № 2-1720/2008, в межах якої шанувальник одного артиста (Позивач), вважаючи, що порушені його права як споживача, намагався заборонити іншому артисту (Відповідач) зі схожим псевдонімом здійснювати естрадну діяльність у судовому порядку.

Як вбачається з судового рішення у зазначеній цивільній справі (Єдиний державний реєстр судових рішень – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2210468#>), Позивач на підтвердження заявлених вимог долучив до матеріалів своєї позовної заяви ряд документів, а саме: копію оголошення про проведення святкового концерту до Дня закоханих у палаці «Україна» та квиток на вказаний концерт, які підтверджують, що Позивач дійсно купив квиток на вказаний концерт, де мала виступати, крім інших виконавців, і Відповідач, яку Позивач сплутав з іншою виконавицею (Особа 4).

У межах зазначеної цивільної справи судом було встановлено, що Відповідач під час здійснення своєї концертної діяльності та виконання музичних творів використовує позначення

«ІНФОРМАЦІЯ_1» (ІНФОРМАЦІЯ_1), яке є елементом зображення, що міститься в свідоцтві № НОМЕР_1. Також судом було встановлено, що Відповідач здійснює концертну діяльність на території України, починаючи з вересня 2005 р., і на дату розгляду цивільної справи, є відомою на території України співачкою, інформація про її діяльність висвітлювались у засобах масової інформації (радіо, телебачення) та поширена за допомогою мережі Інтернет (сайт АДРЕСА_1). Відповідач використовує знак «ІНФОРМАЦІЯ_1» з 2005 р. шляхом застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано, застосування його в діловій документації, рекламі та в мережі Інтернет.

За результатами розгляду спору суд дійшов висновку про безпідставність твердження Позивача про те, що Відповідач, використовуючи позначення «ІНФОРМАЦІЯ_ІНФОРМАЦІЯ_1», використовує чуже ім'я.

Таким чином, використання імені особи (псевдоніму) та набуття ним розрізняльної здатності у відповідній сфері (в цьому разі у сфері розважальної, видовищної, концертної діяльності, надання послуг артистів і виконавців) дає змогу захистити майнові та немайнові права без будь-якої додаткової реєстрації імені (псевдоніму) як об'єкта авторського права або знаку для товарів та послуг та не порушує недобросовісної конкуренції.

Зважаючи на те, що в широкому розумінні інтелектуальну власність визначають як закріплене законом тимчасове виключне право, а також особисті немайнові права авторів на результат інтелектуальної діяльності або засоби індивідуалізації, можна дійти висновку, що основними ознаками об'єкта права інтелектуальної власності є виключність прав та наявність немайнових прав щодо такого об'єкта. Ім'я фізичної особи (псевдонім) у разі його використання з комерційною метою (метою отримання прибутку), безумовно, є виключним, оскільки у разі використання іншими особами аналогічного імені створює перешкоди для його власника, обмежуючи можливості отримання доходу та створюючи негативну репутацію, а також передумови для недобросовісної конкуренції. Відповідно, з метою уникнення можливих конфліктів псевдонім може бути закріплено лише за однією особою, з якою відповідне ім'я пов'язується у більшості споживачів товарів, що виробляються, або послуг, що надаються власником такого імені. Крім того, безумовно, власник імені має певні особисті немайнові права на своє ім'я, як-то використовувати його у всіх сферах своєї діяльності, дозволяти його використання іншим особам та забороняти його використання без дозволу власника. Вважаю, що його можна віднести до групи об'єктів права інтелектуальної власності, що називаються засобами індивідуалізації, оскільки ім'я фізичної особи (псевдонім) дає змогу індивідуалізувати його власника з метою маркетингового просування товарів, що ним виробляються, або послуг, що ним надаються, є виключним правом, що може законно використовуватися лише однією особою та складається з особистих немайнових прав щодо володіння, використання відповідного права правовласником та можливості обмеження ним протизаконного використання відповідного об'єкта.

Головне, довести, що ім'я (псевдонім) дійсно набули достатньої розрізняльної здатності та не вводять споживача в оману, і для цього, як вбачається з рішення, що було проаналізовано, необхідні ґрунтовні та численні докази широкого та активного застосування відповідного нетрадиційного засобу індивідуалізації.

Однак постає питання, чи завжди ім'я (псевдонім) варто сприймати як об'єкт права інтелектуальної власності. На мій

погляд, така кваліфікація імені доцільна, як і для багатьох інших об'єктів права інтелектуальної власності, лише у разі його комерціалізації, тобто використання з метою отримання прибутку. Так, якщо мова йде про реєстрацію торговельної марки, асоційованої з ім'ям відомого співака або іншої творчої особи, яка суттєво обмежувало просування її творчої діяльності, спричиняючи певні збитки та створюючи певний негативний імідж, то у потенційному випадку використання псевдоніму «Сидорич» громадянина Петрова Івана Сидоровича, який працює дворником у с. Нижні Сірогози Херсонської області, виробником м'ясопродуктів із Вінничини, який зареєстрував торговельну марку «Сидорич», навряд чи можливий конфлікт інтересів, що пояснюється відсутністю комерційного інтересу у громадянина Петрова в сфері виробництва м'яса, а тому в такому разі псевдонім «Сидорич» не буде виступати об'єктом права інтелектуальної власності. Тим не менше, можливий захист права на ім'я громадянина Петрова через механізми захисту особистих немайнових прав, передбачені чинним законодавством у сфері цивільного права.

Впровадження в чинне законодавство України правової регламентації нетрадиційних засобів індивідуалізації на сьогодні є одним із головних напрямів реформування вітчизняного законодавства у сфері права інтелектуальної власності, що цілком відповідає сучасним світовим тенденціям нормотворення.

Також доцільно передбачити можливість захисту права на ім'я в адміністративному порядку, зокрема використовуючи механізми захисту за допомогою органу, до компетенції якого належить захист права інтелектуальної власності, органів внутрішніх справ, прокуратури тощо. Серед способів захисту права інтелектуальної власності на ім'я (псевдонім) можна назвати способи, передбачені п. 2 ст. 16 ЦК України, а саме визнання права (тобто певного конкретного права щодо імені (псевдоніму), наприклад, права на ім'я за певною особою), визнання договору недійсним (наприклад договору на використання псевдоніму), припинення дії, яка порушує право (припинення використання імені без дозволу правовласника), відновлення положення, яке існувало до порушення права, примусове виконання обов'язків у натурі (виплата за використання псевдоніму), зміна правовідносин (зміна умов договору на використання псевдоніму), припинення правовідносин (припинення дії договору на використання псевдоніму), відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (наприклад, відшкодування збитків, спричинених порушенням права на ім'я (псевдонім)), відшкодування моральної (немайнової) шкоди, визнання незаконними рішення, дії або бездіяльності органа державної влади. Безумовно, як і щодо більшості об'єктів права інтелектуальної власності, найбільш ефективним та рпоширеним є випадок захисту майнових прав, що випливають із використання імені (псевдоніму), а саме права на використання імені (псевдоніму), виключне право дозволяти його використання та виключне право забороняти його неправомірне використання. Залежно від характеру відносин між правовласником та стороною, що так чи інакше порушує його права, спір щодо захисту прав на ім'я (псевдонім) з урахуванням особливостей підвідомчості та підсудності, передбачених процесуальним законодавством, може розглядатися в суді загальної юрисдикції або в господарському суді.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначу, що ім'я фізичної особи (псевдонім) залежно від характеру правовідносин щодо його використання може виступати як особисте немайнове право і як окремих об'єкт права інтелектуальної

власності. Ім'я фізичної особи (псевдонім) може виступати об'єктом права інтелектуальної власності за умови його комерціалізації, тобто можливості отримання прибутку від використання відповідного об'єкта. При цьому введення терміна «нетрадиційні засоби індивідуалізації» має умовний характер і відображає певну недостатність правового регулювання в законодавстві та цивільничній науці, необхідного для визнання цих як самостійних і традиційних об'єктів права інтелектуальної власності в цивільному праві України.

Питання захисту імені особи (псевдоніму) як нетрадиційного засобу індивідуалізації як об'єкту права інтелектуальної власності не знайшло свого відображення в чинному законодавстві України. Специфікою захисту прав на ім'я особи (псевдонім) є його подвійна природа з одночасним регулюванням як інститутом особистих немайнових прав, так і права інтелектуальної власності. Складність захисту прав на ім'я особи (псевдонім) зумовлюється складністю доведення наявності складу правопорушення та потребує подальшого наукового доопрацювання із подальшим запровадженням наукових напрацювань до чинного законодавства України.

Література:

1. Богатых Е.А., Левченко В.И. Патентное право капиталистических и развивающихся государств / Е.А. Богатых, В.И. Левченко. – М., 1978. – С. 13–14.
2. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права / И.А. Покровский. – М., 1998. – 133 с.
3. Право интеллектуальной собственности / О.А. Рузакова. – МФПА, 2004. – С. 7.
4. Козиниць А.О. Право на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг [Монографія] / А.О. Козиниць. – К., ВПЦ Київський університет, 2007 – 312 с.

5. Флейшиц Е.А. Личные права граждан в гражданском праве Союза ССР и капиталистических стран / Е.А. Флейшиц // Учёные труды Всесоюзного института юридических наук НКЮ СССР. – Выпуск VI. – М.: Юр. изд-во НКЮ СССР, 1941. – 207 с.
6. Тархов В.А. Советское гражданское право. Часть вторая / В.А. Тархов. – Саратов: СГУ, 1979. – 231 с.

Мороз В. П. Эволюция защиты прав артиста: от знака для товаров и услуг до псевдонима как самостоятельного средства индивидуализации

Аннотация. Статья посвящена вопросам исторического развития и формирования защитной функции такого нетрадиционного средства индивидуализации, как псевдоним.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, средство индивидуализации, традиционное средство индивидуализации, нетрадиционное средство индивидуализации, право на имя физического лица, право на псевдоним, личное неимущественное право, исторический аспект, генезис, формирование, история, развитие.

Moroz V. Evolution of artist rights protection: from trademark to a stage name as separate mean of individualization

Summary. The article discusses trends of historical development of protection function of such non-traditional mean of individualization as a stage name.

Key words: intellectual property law, mean of individualization, traditional mean of individualization, non-traditional mean of individualization, right to a stage name, personal non-property right, historical perspective, genesis, forming, history, development.